

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

NY: Taylor & Francis, 2020. 96 p.

7. Nicole Karlis. Your Brain on Altruism: The Power of Connection and Community during Times of Crisis: California: University of California Press, March 11 2025. 238 p.

8. Stefan Schubert, Lucius Caviola. Effective Altruism and the Human Mind: The Clash Between Impact and Intuition. Kindle Edition: Oxfordshire: Oxford University, April 26 2024. 192 p.

9. Viruti Shivan. Spectrum of Psychology: Psychology of Altruism - The Comprehensive Guide, March 21 2024. 194 p.

УДК: 159.923

Санніков О. І.,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики практичної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Юрчак А. О.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

СПОНТАННІСТЬ ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА РІШИМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Стаття присвячена вивченню спонтанності як інтегральної характеристики особистості. У межах статті обґрунтовано місце спонтанності в структурі рішимості особистості.

Проаналізовано її зв'язок із емоційністю, раціональністю, типологічними рисами та стратегіями прийняття рішень. Проведено емпіричний аналіз із використанням валідованих психометричних шкал. Теоретично й емпірично проаналізовано її зв'язки з когнітивними, емоційними та типологічними змінними. Представлено результати кореляційного аналізу на вибірці студентів.

Ключові слова: спонтанність, психологічні якості, креативність, рішимість, прийняття рішень, тип особистості.

Abstract. The article is devoted to the study of spontaneity as an integral characteristic of personality. The article substantiates the place of spontaneity in the structure of personality decisiveness. Its relationship with emotionality, rationality, typological traits and decision-making strategies is analyzed. An empirical analysis is conducted using validated psychometric scales. Its relationship with cognitive, emotional and typological variables is theoretically and empirically analyzed. The results of correlation analysis on a sample of students are presented.

Key words: spontaneity, psychological qualities, creativity, decisiveness, decision-making, personality type.

У сучасних умовах швидкоплинного суспільного розвитку, високої мінливості життєвих обставин та зростання ролі креативності й адаптивності, спостерігається посилення наукового інтересу до

феномену спонтанності. Спонтанність розглядається як психологічна характеристика особистості, що виявляється у здатності до безпосередньої, неформалізованої, часто імпульсивної або творчої поведінки, яка не завжди піддається свідомому контролю.

У науковій літературі спонтанність визначається як прояв внутрішньої свободи особистості, що дозволяє діяти згідно з моментальним внутрішнім імпульсом, інтуїцією або натхненням. Вона тісно пов'язана з такими поняттями, як креативність, емоційна відкритість, імпульсивність, а також здатність до самовираження. У контексті особистісного розвитку спонтанність часто розглядається як показник психологічної зрілості та гнучкості поведінки.

Одним із чинників, що може істотно впливати на характер прояву спонтанності, є емоційність – індивідуальна властивість, яка визначає інтенсивність, тривалість та варіативність емоційних переживань. Люди з різним рівнем емоційності демонструють неоднакові реакції у непередбачуваних або емоційно насичених ситуаціях, що, у свою чергу, може позначатися на їхній спонтанній поведінці.

Попри наявні теоретичні напрацювання, взаємозв'язок між рівнем емоційності та спонтанністю залишається недостатньо дослідженим, особливо в контексті індивідуально-психологічних особливостей. Це зумовлює наукову та практичну значущість обраної теми. Результати дослідження можуть мати прикладне значення для галузей психодіагностики, психологічного

консультування, психотерапії, а також у контексті розвитку емоційного інтелекту та творчого потенціалу особистості. Отже, дослідження індивідуально-психологічних особливостей спонтанності у осіб з різним рівнем емоційності є актуальним, оскільки дозволяє поглибити розуміння психологічної структури особистості та механізмів її поведінкової регуляції.

Мета дослідження – визначити індивідуально-психологічні властивості, якості прийняття і реалізації рішень особистістю, які взаємопов'язані з спонтанністю, встановити співвідношення між спонтанністю і властивостями особистості.

Існує ряд особистісних властивостей, які значною мірою впливають на прийняття рішень. Прийняти рішення – означає зняття невизначеності, вибір певної мети й комплексу дій, які забезпечують її досягнення, надання їм переваги перед іншими (Г. О.Балл, У. Джеймс, Н. Ф.Наумова, Л. В.Помиткіна, О. П.Саннікова, В. М.Чернобровкін). Основу активності особистості в прийнятті рішення складають різноманітні емоційні, вольові та інтелектуальні процеси, за активному прояву властивостей особистості, під регулюванням рішимості особистості. О. І.Санніковим було визначено покомпонентний склад ознак рішимості: толерантність до невизначеності, нестримність, ризикованість (компонент – орієнтація, настрій на прийняття життєвого рішення); далекоглядність, рефлексивність, обачливість (компонент – мудрість); догматичність, асертивність, незалежність (компонент – неухильність, стійкість прийняття життєвого рішення); спонтанність,

авантюризм, гнучкість (компонент – ергічність вибору особистості) (Санніков, 2015).

В даній роботі ми розглянемо одну із властивостей особистості – «спонтанність», яка є структурною складовою компоненти «ергічність» рішимості. Спонтанність орієнтована на внутрішні імпульси та емоції, справжнє «Я» (автентичність), ситуацію «тут і тепер», креативність, а також адаптивну, гнучку поведінку в умовах новизни або невизначеності.

Згідно різних словників, поняттями найбільш близькими до спонтанності будуть такі, як передбачливість, імпровізація, свобода, та ін. Їх антиподами будуть, наприклад, – необачність, планування, обмеження, обережність та ін. Спонтанна особистість відрізняється імпульсивністю, емоційною відкритістю, творчістю, гнучкістю та адаптивністю, здатна діяти на основі миттєвих емоцій і інтуїції, без ретельного обмірковування, швидко адаптується до нових ситуацій, не обмежується соціальними нормами і зазвичай діє відповідно до власних переконань, що відрізняє її від контрольованих, рішучих, але обережних, або ригідних особистостей. Розглянемо на підставі чого формується поняття «спонтанності».

Поняття спонтанності формується на основі біологічних, психологічних, соціокультурних та філософських аспектів: біологічно спонтанність пов'язана з активацією нейропередавачів, таких як дофамін (Kern et al., 2016); психологічно вона розглядається як прояв самоактуалізації та емоційної відкритості, що виводиться з теорій К. Роджерса (Rogers,

1961) та А. Маслоу (Maslow, 1970); через інтуїцію та емоційність, що визначають імпульсивні рішення (Damasio, 1994); соціокультурно спонтанність варіюється залежно від культури, де індивідуалістичні суспільства підтримують спонтанні вчинки (Markus & Kitayama, 1991), а філософи, такі як Сартр (Sartre, 1943), трактують її як частину автентичного існування. Поняття спонтанність вивчається в рамках різних наукових дисциплін, таких як психологія, нейробіологія, філософія та соціологія. Це складне та багатогранне явище, яке формується під впливом біологічних, психологічних, соціокультурних та філософських факторів. Розглянемо основні теоретичні підходи та дослідження, які впливають на розуміння цього поняття.

З біологічної точки зору, спонтанність можна розглядати як результат функціонування нервової системи, зокрема, як наслідок дії нейротрансмітерів (Kern et al., 2016). Спонтанні дії виникають у ситуаціях, коли людина не планує свої кроки, а реагує на ситуацію в реальному часі. У психології поняття спонтанності набуло розвитку завдяки роботам таких теоретиків, як Карл Роджерс та Абрахам Маслоу. За Карлом Роджерсом (Rogers, 1961), спонтанність є частиною процесу самоактуалізації, що дозволяє людині досягти свого найбільш автентичного і відкритого стану. У цьому контексті спонтанність виступає як вираз внутрішньої свободи, коли індивід діє відповідно до своїх глибоких потреб і бажань, а не під впливом зовнішніх соціальних обмежень або внутрішніх бар'єрів. Спонтанність виявляється в свободі самовираження, що є необхідною

умовою для розвитку особистості.

Абрахам Маслоу (Maslow, 1970), який вивчав самоактуалізацію, підкреслює важливість спонтанності в процесі розвитку особистості, зазначаючи, що це ключова характеристика людей, які досягли найвищих рівнів психологічного розвитку. Маслоу вважав, що спонтанність і творчість є важливими аспектами «самого себе», що дозволяє людині максимально реалізувати свій потенціал, виявляючи інтуїтивні й оригінальні підходи до вирішення проблем. Спонтанність також пов'язана з інтуїцією і емоційністю, що, згідно з дослідженнями Антоніо Дамасіо (Damasio, 1994), є важливими чинниками, що визначають імпульсивні й інтуїтивні рішення. У своїх роботах А. Дамасіо доводить, що рішення, які ми приймаємо на основі емоцій або інтуїції, часто не потребують ретельного логічного аналізу і можуть бути визначені як спонтанні. Інтуїтивні рішення базуються на глибокому емоційному досвіді, і цей механізм дозволяє людині швидко реагувати на зміни в оточенні. Відповідно до цієї теорії, спонтанність є результатом автоматичних емоційних реакцій, які формуються у відповідь на різні стимули, зокрема, у стресових або нових ситуаціях.

Соціокультурні фактори також грають важливу роль у формуванні спонтанності. Відповідно до теорії Маркуса та Кітайяма (Markus & Kitayama, 1991), в індивідуалістичних культурах спонтанність заохочується як ознака особистісної свободи, креативності та самовираження. З філософської точки зору, спонтанність розглядається як частина

автентичного існування. Жан-Поль Сартр (Sartre, 1943) підкреслював, що справжня свобода полягає в здатності людини діяти спонтанно, без обмежень, які накладає суспільство чи зовнішні обставини. Спонтанність в цьому контексті є виразом абсолютної свободи волі, де людина обирає свої вчинки незалежно від зовнішніх факторів.

Таким чином, спонтанність є багатограним явищем, яке формується під впливом численних факторів. Вона охоплює як біологічні основи, так і психологічні, соціокультурні, а також філософські аспекти, що сприяють розвитку цього поняття як важливої складової людської поведінки. Спонтанність дозволяє людині виявляти себе через імпульсивні дії, емоційні реакції, а також творчі й інтуїтивні рішення, що, зрештою, визначають її характер і спосіб взаємодії з оточуючим світом.

Методики та організація дослідження. Для даного емпіричного дослідження використовувався комплекс наступних методик: «Особистісний опитувальник прийняття рішень», (ОФР-25) Т. Корнілової; «Шкала толерантності до невизначеності», (ТН) Д. МакЛейна; «Шкала стратегій подолання стресових ситуацій», (SACS) С. Хобфолла; «Диференційний опитувальник рішимості», (ДДР) О. П. Саннікової, О. І. Саннікова.

Емпіричне дослідження проводилось на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». До вибіркової сукупності увійшли студенти денної та заочної форми навчання соціально-

гуманітарного факультету університету. У дослідженні брали участь 105 осіб у віці 20-47 років. Комп'ютерна обробка даних відбувалась за допомогою статистичного пакету IBM Statistics SPSS 23.0.

Після проведення емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення закономірних взаємозв'язків спонтанності, показників прийняття рішень, властивостей і якостей особистості, що впливають на вибір і прийняття рішень, обробки й кореляційного аналізу даних, одержано низку кількісних результатів (див. табл. 1, табл. 2). Зупинимося на аналізі взаємозв'язків властивостей особистості, що приймає рішення, більш докладно.

Таблиця 1

Взаємозв'язки показників спонтанності особистості, прийняття й реалізації прийнятого рішення

	MBTI				SACS		МШР	
	Т	Ф	Ж	Р	АсД	ОсД	СпР	РфР
Рац			397**	-397**		317*	-550**	456**
Двр	403**	-403**			264*			

Примітки: 1) нулі й коми опущені; 2) * – рівень значущості $p < 0,05$; ** – рівень значущості $p < 0,01$; 3) умовні скорочення МШР: Двр – далекоглядність, РфР – рефлексивність, СпР – спонтанність; 4) умовні скорочення MBTI: Т – розумовий тип, Ф – тип, що відчуває, Ж – вирішуючий тип, Р – сприймаючий тип; 5) умовні скорочення ОФР-25: Рац – раціональність; 6) умовні скорочення шкали SACS: АсД – асертивні дії, ОсД – обережні дії.

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу

	Показники ДДР					ТН	
	РРф	РОс	РСп	РАв	РДг	ОсЗ	НПб
РДв	403**	270**	-213*	-398**	-222*	246*	210*
РРф		537**	-510**	-401**			
РОс			-554**	-271**			

Виявлено від'ємний зв'язок спонтанності (СпР, Рсп) з раціональністю (Рац) і показниками рішимості (РДв, РРф, РОс) на 1% та 5% рівні значущості, а також додатні зв'язки спонтанності (Рсп) зі стратегією обережних дій (ОсД) на 5% рівні значущості. Якісний аналіз показує специфічну роль спонтанності у ситуації вибору та прийняття рішень. Раціональний вибір людини не може розглядатися як випадковість, яка зроблена поспішно й без обмірковування наслідків. У осіб з домінуванням спонтанності відсутня або є незначна схильність до обміркованого вибору й накопичення інформації, що суперечить особам з домінуванням раціональності. Домінування обережних дій у виборі спонтанних означає, що такі люди не просто бояться, а бояться програти, їхні кроки у напрямку пошуку адекватного варіанта рішення є продуманими; в оцінці знайденого варіанта присутня логіка, здійснюється повторний огляд як варіантів прийнятого рішення, так і передбачуваного результату.

Висновки:

Спонтанність у поведінці особистості виступає як протилежний, але водночас доповнювальний компонент рішимості, що характеризується імпульсивністю,

швидкістю прийняття рішень та дією без тривалого обдумування. Якщо рішимість передбачає свідоме, усвідомлене і виважене управління ресурсами особистості з урахуванням аналізу та прогнозування (мудрість), то спонтанність базується на миттєвих реакціях і інтуїтивних імпульсах, які дозволяють швидко адаптуватися до непередбачуваних ситуацій.

Спонтанність забезпечує гнучкість і мобільність у поведінці, сприяє креативності та життєвій активності, але водночас потребує балансу з елементами мудрості – рефлексивністю та обачливістю – для уникнення необдуманих ризиків і прийняття більш зважених рішень у складних життєвих обставинах. Таким чином, спонтанність є важливою складовою життєдіяльності, що доповнює рішимість, забезпечуючи ефективну адаптацію та самореалізацію особистості в динамічному середовищі.

Література:

1. Санніков О. І. *Психологія життєвого вибору особистості*: Монографія. Одеса: Вид-во «ВМВ», 2015. 440 с.
2. Саннікова О. П., Санніков О. І. Індивідуально-психологічні особливості самоактуалізації професіонала. *Вісник післядипломної освіти: збірн. наук. праць / НАПН України, Ун-т менедж. освіти*. Вип. 29 (58). Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». Київ: АТОПОЛ ГРУП, 2024. С. 113-128.
3. Саннікова О. П., Санніков О. І. Модель вибору

професіонала: особистісний підхід. *Науковий журнал «Перспективи та інновації науки»*. Серія «Психологія». 2024. № 9(43). С.644-660.

УДК:159.923

Сапожнікова І.А.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

АГРЕСИВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ РІЗНОЇ СТАТІ: ДИФЕРЕНЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Представлені у даному повідомленні результати присвячені вивченню психологічних особливостей агресивності підлітків різної статі. Дослідження агресивності зумовлено сучасним станом життєвої ситуації в Україні, що спонукало людей різних вікових категорій до прояву емоцій різної модальності. Підлітковий вік належить до більш вразливих категорій населення і це визначає факт залежності життя представників даної вікової категорії від реальності. Визначення основних факторів, що зумовлюють прояви агресивності підлітків призвели до вибору сукупності методик, адекватних меті і завданням дослідження. За отриманими діагностичними результатами з використанням комп'ютерної програми SPSS 21.0 було проведено кореляційний аналіз між показниками агресивності і ворожості, який виявив належність значущих додатних значущих кореляційних зв'язків на

Філонова К.С. Співвідношення показників схильності до саморуйнування з факторами особистості.....	310
Черножук Ю.Г., Сидоркіна Н.С. Зв'язок самоефективності та інтелекту особистості.....	321
Шварц А.І. Психологічна проникливість і емоційний інтелект.....	328
Якубовська Н.М. Копінг-стратегії осіб з різною схильністю до пасіонарності.....	337

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Корнійчук А.М. Життестійкість дорослих членів сім'ї як чинник формування позитивних взаємин з дітьми.....	346
Лещенко І.А. Емоційне вигорання батьків, які виховують дітей з цукровим діабетом і типу.....	355
Максименко Ю., Баран О. Психоемоційний стан осіб, які переживають кризу середнього віку.....	363
Масименко Ю.Б., Дойсан-Коровьонкова Н.В. Вплив особистісних факторів на схильність до маніпулятивної поведінки студентів.....	371
Масименко Ю.Б., Долженков О.О. Взаємозв'язок навчальної мотивації, копінг-стратегій та рівня емоційного вигорання у здобувачів.....	382
Максименко Ю.Б., Євсєєв М.О. Індивідуальні психологічні особливості проявів альтруїзму у підлітків.....	392
Санніков О.І., Юрчак А.О. Спонтанність як структурна складова рішимості особистості	402
Сапожнікова І.А. Агресивність підлітків різної статі: диференційний аналіз.....	413
Тарасенко А.М. Психологічні кореляти соціального інтелекту: емоційна стабільність, емпатія, відкритість і соціальний самоконтроль.....	422
Ткаченко О. Характеристика актуального стану сформованості комунікативного компоненту готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП.....	431
Черножук Ю.Г., Міщенко Г. Співвідношення параметрів креативності підлітків різної статі.....	439
Черножук Ю., Новіцька К. Зв'язок соціального інтелекту з креативністю.....	448